

એમ.બી.કોલેજ ઓફ કોમર્સ એન્ડ
શ્રી જી.એમ.એન.લાલજી
આર્ટ્સ કોલેજ, દહેગામ

પ્રો. ડી.એચ.ચૌધરી
ગુજરાતી વિભાગ

અર્વાચીન ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ

- ▶ કવિ દલપતરામ - કવિતા, નાટક - 'લક્ષ્મી',
'મિથ્યાભિમાન' 'દલપતપિંગળ'
- ▶ કવિ 'નર્મદ' - કવિતા, નાટક, આત્મકથા- 'મારી હકીકત'
- ▶ વિવેચક નવલરામ - તટસ્થ અને નિર્ભીક
- ▶ નંદશંકર મહેતા - 'કરણઘેલો' - પ્રથમ નવલકથા

સાક્ષરયુગ - પંડિતયુગ

- ▶ ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી - 'સરસ્વતીચંદ્ર'
- ▶ બાલાશંકર કંથારિયા - સોનેટ કાવ્યો- 'ભણકાર'
- ▶ મણિલાલ નભુભાઈ દ્વિવેદી - 'આત્મવૃતાંત'
- ▶ નરસિંહરાવ દિવેટિયા - 'સ્મરણસંહિતા'
- ▶ રમણભાઈ નીલકંઠ - 'ભદ્રંભદ્ર', 'રાઈનો પર્વત'
- ▶ આનંદશંકર ધ્રુવ અને કેશવ હર્ષદ ધ્રુવ
- ▶ કવિ કાન્ત અને કવિ કલાપી - 'પૂર્વાલાપ'
- ▶ કવિ ન્હાનાલાલ અને બળવંતરાય ઠાકોર - પદ્યનાટકો
- ▶ કવિ ખબરદાર અને કવિ બોટાદકર - માતૃવંદના કાવ્યો

ગાંધીયુગ – ગાંધીવિચારધારા

- ▶ મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી – ગાંધીજી – ‘સત્યના પ્રયોગો’
- ▶ કાકાસાહેબ કાલેલકર – ‘સ્મરણયાત્રા’, ‘હિમાલયનો પ્રવાસ’
- ▶ કિશોરલાલ મશરૂવાળા – ‘સમૂળી ક્રાન્તિ’
- ▶ મહાદેવભાઈ દેસાઈ – ‘મહાદેવભાઈની ડાયરી’
- ▶ કનૈયાલાલ માણેકલાલ મુનશી – ઐતિહાસિક નવલકથાઓ
- ▶ રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ – ‘ગ્રામલક્ષ્મી’, ‘ભારેલો અગ્નિ’
- ▶ ‘ધૂમકેતુ’ અને ‘દ્વિરેફ’ - ટૂંકીવાર્તાઓ
- ▶ ‘સુન્દરમ્’ અને ઉમાશંકર જોશી – કાવ્યો, પદ્યનાટકો
- ▶ ચંદ્રવદન મહેતા અને જયંતી દલાલ – નાટક અને એકાંકી
- ▶ ઝવેરચંદ મેઘાણી – ‘સ્નેહરશ્મિ’-‘સોરઠ, તારાં વહેતાં પાણી’

અનુગાંધીયુગના સર્જકો -નવલકથા,નવલિકા

- ▶ મનુભાઈ પંચોળી 'દર્શક' - 'ઝેર તો પીધાં છે જાણી જાણી'
- ▶ પન્નાલાલ પટેલ - 'મળેલા જીવ', 'માનવીની ભવાઈ'
- ▶ ઈશ્વર પેટલીકર - 'જનમટીપ'
- ▶ યુનીલાલ મડિયા - 'લીલુડી ધરતી'
- ▶ શિવકુમાર જોષી - કંચુકીબંધ, કલહંસી
- ▶ ગુલાબદાસ બ્રોકર -
- ▶ જ્યોતીન્દ્ર દવે
- ▶ કિશનસિંહ ચાવડા
- ▶ જયંત ખત્રી

અનુગાંધીયુગના કવિઓ

- ▶ પ્રહલાદ પારેખ - 'બારી બહાર'
- ▶ રાજેન્દ્ર શાહ - 'ધ્વનિ'
- ▶ નિરંજન ભગત - 'છંદોલય'
- ▶ બાલમુકુંદ દવે - 'પરિક્રમા'
- ▶ ઉશનસ - 'આદ્રા', 'તૃણનો સંગ્રહ'
- ▶ જયંત પાઠક - 'મર્મર', 'વનાંચલ'
- ▶ પ્રિયકાન્ત મણિયાર - 'લીલેરો ઢાળ'
- ▶ હરીન્દ્ર દવે - 'માધવ ક્યાંય નથી'
- ▶ સુરેશ દલાલ - 'અસ્તિત્વ', હસ્તક્ષાર

અનુગાંધીયુગના અન્ય કવિઓ

- ▶ ‘સુધાંશુ’ – દામોદર કેશવલાલ ભટ્ટ
- ▶ ‘સરોદ’ ‘ગાફિલ’ – મનુભાઈ ત્રિવેદી
- ▶ પિનાકિન ઠાકોર
- ▶ વેણીભાઈ પુરોહિત
- ▶ મકરંદ દવે
- ▶ હસમુખ પાઠક
- ▶ નલિન રાવળ
- ▶ હેમંત દેસાઈ

અર્વાચીન ગુજરાતી સાહિત્યસ્વરૂપો

- ▶ લલિત સાહિત્ય :-
  - ▶ ૧. કવિતા,
    - ▶ સોનેટ,
    - ▶ ખંડકાવ્યો,
    - ▶ કરુણપ્રશસ્તી કવિતા,
  - ▶ ૨. ગદ્ય
    - ▶ નવલકથા,
    - ▶ નવલિકા,
    - ▶ નાટક, એકાંકી,
    - ▶ નિબંધ

લલિતેતર સાહિત્ય

- ▶ યરિત્ર સાહિત્ય - જીવનયરિત્ર, આત્મકથા,
- ▶ હાસ્ય સાહિત્ય - રમણભાઈ નીલકંઠ, જ્યોતીન્દ્ર દવે,
- ▶ વિનોદ ભટ્ટ, બકુલ ત્રિપાઠી
- ▶ પ્રવાસ સાહિત્ય - કવિ 'કલાપી' - 'કાશ્મીરનો પ્રવાસ'
- ▶ ભોળાભાઈ પટેલ, પ્રીતિ સેનગુપ્તા
- ▶ વિવેચન સાહિત્ય - નવલરામ, મણિલાલ નભુભાઈ દ્વિવેદી,
- ▶ આનંદશંકર ધ્રુવ, વિજયરાય વૈધ,
- ▶ અનંતરાય રાવળ, મનસુખલાલ ઝવેરી

સંશોધન અને સંપાદન

- ▶ મહીપતરામ નીલકંઠ - લોકનાટ્ય ભવાઈ
- ▶ હરગોવિંદદસ કાંટાવાળા - 'પ્રાચીન કાવ્યમાળા'
- ▶ કેશવ હર્ષદ ધ્રુવ - ભાલણકૃત - 'કાદમ્બરી'
- ▶ બળવંતરાય ક. ઠાકોર - 'અંબડવિદ્યાધરદાસ'
- ▶ હિમતલાલ અંજારિયા - 'કાવ્યમાધુર્ય'
- ▶ રામનારાયણ વિ. પાઠક - કવિ 'કાન્ત'કૃત 'પૂર્વાભાષ',
- ▶ 'કાવ્યતત્ત્વવિચાર', સાહિત્યવિચાર',
- ▶ 'આપણો ધર્મ', વિચારમાધુરી'

સંશોધન અને સંપાદન - ૨.

- ▶ ઝવેરચંદ મેઘાણી - લોકસાહિત્ય
- ▶ - 'સૌરાષ્ટ્રની રસધાર', 'સોરઠી બહારવટિયા'
- ▶ - 'સોરઠી સંતો', 'કંકાવટી'
- ▶ - 'સોરઠી ગીતકથાઓ'
- ▶ - 'પુરાતન જ્યોત'
- ▶ - 'રઢિયાળી રાત' ભાગ ૧ થી ૩
- ▶ - 'હાલરડાં', 'ઋતુગીતો'
- ▶ - 'સોરઠી સંતવાણી'
- ▶ - 'સોરઠીયા દુહા'

સંશોધન અને સંપાદન - ૩

- ▶ - ઉમાશંકર જોશી - 'મેઘાણી સ્મૃતિગ્રંથ'
- ▶ 'મડિયાનું મનોરાજ્ય', સ્વપ્નપ્રયાણ',
- ▶ 'સાહિત્યવિચાર'
- ▶ જયંતી દલાલ - 'ડાહ્યાભાઈ ધોળશાજીનાં નાટકો'
- ▶ મનુભાઈ પંચોળી 'દર્શક' - 'ગાંધીકાવ્યસંગ્રહ'
- ▶ રસિકલાલ છોટાલાલ પરીખ - 'કાવ્યાનુશાસન'
- ▶ હરીન્દ્ર દવે - 'મધુવન' કાવ્યસંગ્રહ,
- ▶ સુરેશ જોશી - 'નવોન્મેષ', નરહરિકૃત 'જ્ઞાનગીતા'

કોશપ્રવૃત્તિ

- ▶ ગુજરાતી ભાષામાં કોશ રચવાની પરંપરા ૧૮૦૮માં ડ્રમંડ નામના એક અંગ્રેજે ગુજરાતી - અંગ્રેજી 'ગ્લોસરિ' (glossary) તૈયાર કરી ત્યાંથી થાય છે.
- ▶ કવિ નર્મદે પોતાની ઉત્તરાવસ્થામાં અને આર્થિક રીતે કપરા સંજોગમાં ખરા ભાષા-ભક્તની લગનીથી પરિશ્રમપૂર્વક બાર વરસ સુધી પુરુષાર્થ કરી ગુજરાતી ભાષાનો શબ્દકોશ 'નર્મકોશ' તૈયાર કર્યો અને ઈ.સ.૧૮૭૩માં પ્રગટ કર્યો.
- ▶ રાષ્ટ્રપિતા મહાત્મા ગાંધીજીએ 'સાર્થ જોડણીકોશ' તૈયાર કર્યો, જેને ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ તરફથી ઈ.સ.૧૯૩૧માં પ્રગટ કરવામાં આવ્યો.

કોશપ્રવૃત્તિ - ૨

- ▶ ઈ.સ. ૧૯૫૫માં ગોંડલના મહારાજા ભગવતસિંહજીની આર્થિક સહાયથી 'ભગવદ્ગોમંડળ' નામે નવ ભાગમાં બૃહત્ કોશ પ્રગટ કર્યો હતો તે રાજકોટના પ્રવીણ પુસ્તક ભંડારે પુનર્મુદ્રિત કર્યો છે.
- ▶ આ કોશમાં શબ્દના શક્ય તેટલા બધા જ પ્રકારના પ્રયોગોના અર્થ ઉપરાંત, તેને આધારે રુઢિપ્રયોગો કે કહેવતો તથા દૃષ્ટાંતો તેમજ અવતરણો એકત્ર કરીને મૂકેલાં છે.
- ▶ વિશ્વનાથ મગનલાલ ભટ્ટે સાહિત્યવિષયક સમજૂ વિસ્તૃત કરવાના ઉદ્દેશથી 'પારિભાષિક કોશ' પ્રગટ કર્યો હતો.

અનુવાદપ્રવૃત્તિ

- ▶ અનુવાદકાર્ય એ ફક્ત ભાષાકીય પ્રવૃત્તિ નથી, એ એક સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિ છે.
- ▶ એક દેશની ભાષા, તેનું સાહિત્ય અને તેની સાથે સંકળાયેલા તે સમાજની સંસ્કૃતિ - બધું જ અનુવાદની મદદથી આપણને ઉપલબ્ધ થાય છે.
- ▶ સંસ્કૃત ભાષાનો જે સમૃદ્ધ સંસ્કારવારસો છે, તે' અનુવાદપ્રવૃત્તિને કારણે જ આપણને મળ્યો છે. દા.ત. રામાયણ, મહાભારત, ...
- ▶ કવિ કાલિદાસ, ભાસ, ભવભૂતિ જેવા કવિઓનું સાહિત્ય.